

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
Аржаанская средняя общеобразовательная школа
Пий-Хемского кожууна Республики Тыва

«РАССМОТРЕНО»

Руководитель МО:

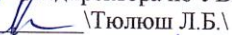

Протокол № 1

от 27.08.2024 г.

«СОГЛАСОВАНО»

Зам.директора по УВР:

 \Гюлюш Л.Б.\

Протокол № 1

от 28.08.2024 г.

«УТВЕРЖДАЮ»

Директор школы:

 А.Б.Байкара\

Приказ № 158

от 28.08.2024 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
по родной (тувинской) литературе

ДЛЯ 11 КЛАССА
НА 2024/2025 УЧЕБНЫЙ ГОД

Составитель программы:
Ооржак Лариса Александровна,
I квалификационная категория.

АРЖААН, 2024 г.

Тайылбыр бижик

5-11 класстарның тыва аас чогаалы болгаш литературага чижек программа ортумак (долу) ниити өөредилгеге хамаарыштыр РФ-тиң ФКӨС-түң негелделеринге, сонuurгалынга даянып, Тыва Республиканың өөредилге болгаш эртем яамызының Национал школа хөгжүдөр институтунун 2012 чылда үндүргени «Төрээн чогаалга күрүне стандартының» сорулгаларына болгаш негелделеринге дүүштүр кылдынган.

Тайылбыр бижикте ортумак (долу) ниити өөредилге системазында тыва чогаал эртемниң ниити характеристиказын берип, үндезин өөредилге планында туружун тодараткан. Кол ниити өөредилгениң системазында тыва чогаалдың ролун айтып, ниити өөредилгениң өөредилге-кижизидилгелиг сорулгаларынче болгаш негелделеринче кичээнгейни угландырган. Чижек программа ортумак (долу) ниити өөредилгениң тыва чогаал эртемниң вариативтиг программа ажылдап кылырының уг-шиин тодарадып турар. Программаларның база өөредилге номнарының авторлары бердинген чижек программаның утка болгаш тургузуунга, темаларны өөредириниң дараалашкаанга, ооң иштики хемчээлинге, өөреникчилерниң билиин хынаарына хамаарыштыр боттарының көрүжүн илередип болур.

Чижек программаның тургустунган кезектери: «Тайылбыр бижик», «Школага тыва аас чогаалы болгаш литератураны өөредириниң сорулгалары», «5-11 класстарга тыва аас чогаалы болгаш литература эртемнериниң утказы болгаш тургузуу», «Тыва чогаал эртемни өөредириниң түңнелдери» деп кезектерден тургустунган.

Тыва чогаал өөредириниң сорулгалары болгаш өөреникчилерниң чедип алып билиглерниң түңнелделери бот-тускайлаң, предметтиг болгаш метапредметтиг угланышкынныг чадаларлыг бердинген.

Школага тыва аас чогаалы болгаш литератураны өөредириниң сорулгалары Өөредиглиг:

- чогаал сөзүглелиниң тургузуун, уран-чеченин, ооң дылының онзагай талаларын, идея-тематиктиг утказын, композициязын ханы сайгартып;

- чогаал теориязының эге билиглеринге даянып, чечен чогаалдың аймаан, жанрын, хевирин, ооң бижиттинген төөгүзүн ылгап;

- чечен чогаалдың онзагайын уран чүүлдүң өске хевирлери-биле деңнеп, орус болгаш өске-даа чоннарның литературазында тыва чогаалдарның идея-тематиказы-биле хөөннөш уткалыг чогаалдарны деңнеп;

- чогаал сайгарарына ажыглаарызы-бүрү медээ-сүмелерни (Интернет четкизи, словарьлар, библиографтыг справочниктер, энциклопедиялар) ажыглап сайгарарын өөредир.

Сайзырадыр:

- уругларның амыдыралче бот-тускайлаң медеделдиг көрүжүн хевирлеп, чогаадыкчы арга-шинээн;

- аас болгаш бижимел чугааны делгеренгей, утказына дүүштүр шын ажыглап, сайшгарарын сайзырадыр.

Кижизидилгелиг:

-сагыш-сеткили байлак, мөзү-бүдүжү чаагай, эптиг-чөптүг;

- кижилерге, төрөөн черинге, бойдузунга ынак, хумагалыг; хамааты бот-медерели бедик; ада-чурт-төөгүзүн үнелеп билер;

- номчулгага сонuurгалдыг, чогаадыкчы езу-биле боданып, бодунуң туружун амыдыралдың кандыг-даа байдалдарында камгалап билер кижини кижизидер.

5-11 класстарга тыва аас чогаалы болгаш литература эртемнериниң утказы болгаш тургузуу

Чечен чогаал кижиниң сагшыш-сеткилиниң хөй янзы талаларын эскерип шинчилээринге, амыдыралды үнелээринге, долгандыр турар бойдууска хумагалыг болурунга өөредир. Ынчангаш литература, уран чүүлдүң өске-даа хевирлери дег, уругларның мөзү-бүдүжүн хевирлээринге болгаш эстетиктиг көрүжүн быжыглаарынга салдарлыг.

Тыва аас чогаалы болгаш литература – Тыва Республиканың школаларында кол эртемнерниң бирээзи. Ук эртемнерни өөредириниң кол сорулгазы – аас чогаалы тыва чоннуң ада-өгбелериниң чүс-чүс чылдарда чогаадып, сайзырадып келген сөстүң уран чүүлү деп билиндирбишаан, чогаалды амыдырал-биле холбап, ханы сайгарып билир; бүгү талалыг сайзыраңгай, бедик культуралыг, тыва болгаш хөй националдыг Россия чоннарының культуразын, ооң байлаан, найыралын үнелеп билир; чараш мөзү-бүдүштүг, бодунуң үзел-бодалын, хамааты туружун камгалап шыдаар хамааты кижини хевирлээри.

Тыва чогаалдың өзээн национал литератураның алдын фондузунда кирген чогаалдар тургузуп турар. Уругларның делегей көрүүшкүнүн, эстетиктиг негелделерин, хамааты туружун хевирлевишаан, бодунга болгаш долгандыр хүрээлелге чөптүг хамаарылгалыг, шүгүмчүлелдиг болурун чогаал кижизидер. Чечен чогаал-биле харылзаа угаап-боданырының арга-шинээн сайзырадыр, чогаалчының делегейи-биле, ооң чогаал бижиир аян-хөөнү-биле чоок таныжары болур. Чоннуң амыдыралчы байлак дуржулгазындан укталган аас чогаалы, орус болгаш делегейниң классиктиг литературазы, тыва чоннуң эрте-бурунгудан бээр онзагай культуразы кижиниң мөзүлүг аажы-чаңының үнелин хевирлээр, чогаал делегейи-биле харылзааны быжыг тудар. Ук харылзаалар уругларны орус болгаш делегей литературазының шылгараңгай чогаалдары-биле таныштырарынга, тыва чогаалды кожа-хелбээ чоннарның чогаалдары-биле деңнеп сайгарарынга, оларның чоок болгаш ылгалдыг талаларын тодарадып билиринге өөредир.

Чечен чогаалда уран сөстүң дузазы-биле чураан амыдыралдың илереп келирин чүгле сеткил хөлзээшкенин эвес, а медреселдиги-биле сайгарып билир кылдыр өөредир. Чечен чогаалды төөгү, философия, психология, педагогика, уран чурулга эртемнери-биле чергелештир көрүп турар. Ону «кижи дугайында эртем», «амыдыралдың ному», «уран-чечен шинчилел» деп адап турары анаа эвес.

Тыва чогаал эртеми ниити филологияның тыва дыл эртеми-биле сырый холбаалыг. Уругларның чугаа сайзыралынга, чугаа культуразынга, хөй-ниити харылзажылгага тыва чогаал эртеминиң салдары улуг. Чечен чогаалдың дылы дыл эртеминиң бүгү адырлары-биле холбаалыг болганда, уруглар сөстүң эстетиктиг функцияларын сайгарар ужурлуг.

Эге школага чогаал дугайында өөренип билиглерин кол ниити школага улам сайзырадып, литература – уран сөстүң байлаа деп билдирбишаан, литература теориязында уран-чечен аргаларны кол ниити өөредилгеге школаның 5-6 класстарынга ханы өөредир. Кол ниити өөредилгениң 7-8 класстарынга өөреникчилерниң номчулга культуразын бедидип, чогаал сайгарылгазын делгемчидер. Чогаалды чогаал теориязындан тема, идея, сюжет, композицияның элементилерин тодарадып, шүлүк тургузуун сайгарып шыдаар кылдыр өөредир.

8-ки класска өөреникчилерниң номчулга культуразын улам бедидип, чогаалдыкчы арга-шинээн сайзырадыр үези: долгандыр турар амыдыралды эскерип, ону ханы сайгарып, чогаалчыларның намдарындан төөгү ужур-уткалыг арыннарын өөренип, чогаалдарның утказын делгем сайгарып өөредир. Программаның кол кезээнге элээди уругларның назы-харынга дүүштүр проблемалар көдүргөн мөзү-бүдүш, этика темаларынга бижээн чогаалдар турар. Чечен чогаалга кижини, ооң иштики делегейин чуруурунун аргаларын көргүскен чогаал теориязының айтырыгларын өөренир. Сөзүглелди бот-угланышкынныг сайгарар, чогаалдарны сөстүң уран чүүлүнүн онзагай хевири кылдыр үнелеп билирин чедип алыр.

9-ку класска мурнунда өөрөнгөн чогаалдарны катаптаар, алган билиглерни системажыдар, түңнээр. Литератураны бөлүктөп өөренириниң системазын төндүргөш, тыва литератураның төөгүзүнүн үе-чадаларының хуваалдазын, сайзырап келгениниң база чамдык чогаалчыларның чогаадыкчы ажил-чорудулгазының дугайында, төөгү-биле холбашкан ханы амыдыралчы чогаалдарны өөренир. Чечен чогаалдың сайгарылгазын ханыладыр. Чечен чогаалдың эстетиктиг үнезин база оон литература төөгүзүндө туружун медресеп билиринге чаңчыктырар.

Ортумак (долу) ниити өөредилгениң 10-11 класстарына тыва чогаалды үндезин, филологтуг профильдиг болгаш филологтуг профильдиг эвес класстар деп чарып өөредип турарын барымдаалап өөредир.

10-11-ги класстарга тыва чогаал программазының кол сорулгазы – уругларның чогаал талазы-биле эге болгаш ортумак класстарга алган билиин улам ханыладып, школаларның тус-тус угланышкынарна дүүштүр өөредип таныштырары. Чаа үениң школалары үстүкү класстарга ниити (үндезин) билигниң, профильдиг хандыр өөренириниң дээш о.д.ө. угланышкынарна дүүштүр өөренирин сүмелеп турар болганда, үстүкү класстарның өөреникчилеринге тыва чогаал талазы-биле билигни чаңгыс аай программа-биле бээри болдунмас.

Ортумак (долу) ниити өөредилгениң 10-11 класстарына амгы тыва литератураның төөгү-реалисти барымдааларлыг шилиндек чогаалдарына даянып, чоннуң езу-чаңчылдарын, үзел-бодалдарын көргүскөн, уругларның эстетиктиг таалалын оттурар, делегей көрүүшкүнүнче, ниитилел сайзыралынче, кижилер аразында харылзааларның болгаш амыдыралдың кол философчу утказынче угланган критиктиг боданышкынын сайзырадыр чогаалдарны шилээн.

Үстүкү класстарга литература-теориялыг, литература-критиктиг ажилдарны бот-тускайлаң номчуп сайгартыр. Литературлуг угланышкынарның ылгавырларының дугайында теоретиктиг билиглерни делгем өөредир. Чогаалдарның идея-тематиказын, уран-чеченин өске эртемнер-биле холбап, ханы сайгартыр. Аас болгаш бижимел чугааның нормаларын сагып, эртем-шинчилел ажылының эге билиглеринге өөредир.

Уругларга чогаалчы болгаш чогаал дугайында медээни боду дилеп тывар, шинчилээр, эртем угланышкынын бот-тускайлаң ажилдаар арганы бээр. Интернеттен медээлерни литература кичээлдеринге уругларның интеллектуалдыг сайзыралын бедидеринче, номчулгага сонургалын идекпейжидеринге, чогаал талазы-биле культуразын бедидеринге ажыглаар.

Тыва чогаал өөрөдириниң түңнелдери

Өөрөдириниң *бот-тускайлаң түңнелдери* өөрөникчининиң бодунуң үзел-бодалын бот-тодарадып, бот сайзырадып, бот углап билиринче, өөрөдириниң чугулазын, чаа билиглер шиңгээдип алырын медреселдиринче-биле угаап билиринче, хөй чоннарның аразында худа болгаш хамааты туружун быжыглап, амыдыралчы планнарны тургузуп, ону боттандырамынче угланган болур.

Предметтиг түңнелдер кижиниң ажыл-херээниниң дараазында байдалдарынче: эртемниң спецификазын медресеп билип алырынче, чаа билиглерни чедип алырынчың янзы-бүрү аргаларын ажыглап шиңгээдиринче, теориялыг билиглерни амыдырал-биле холбап өөрөдиринче, эстетиктиг көрүштү хевирлээринче угланган болур.

Метапредметтиг төңнелдер өөрөникчилерге чогаал эртемни өске эртемнерниң теория-практиктиг билиглерин-биле чергелештир өөрөдиринче, өөрөдириниң бот-тускайлаң, коммуникативтиг (харылзаа тудуп, чугаалажып билиринини), регулятивтиг (бот углананышкынныг), чаа билиг алырынчың аргаларын шиңгээттиреринче угланган болур.

Тыва чогаал эртеми дараазында принциптерге үндөзилетинип ажылдап кылдынган.

Класс	Үндөзүн билиглер	Принциптер
5 класс	Жанр	Тематиктиг
6 класс	Аймактар болгаш жанрлар	Тематиктиг
7 класс	Маадыр болгаш аажы-чаң	Проблема-тематиктиг
8 класс	Чечен маадыр, омур-хевир	Проблема-тематиктиг
9 класс	Чечен үе болгаш чогаалчы, чогаал болгаш номчукчу	Хронологтуг, проблема-тематиктиг
10-11 класс (үндөзүн)	Чечен чогаалдың проблемазы, чечен чогаал болгаш номчукчу	Проблема-тематиктиг
10-11 класс (профильдиг)	Төөгү-литературлуг байдал, автор болгаш чогаал. Чогаалчының чечен делегейи	Хронологтуг, проблема-тематиктиг

11-ги класска тыва чогаал өөрөдириниң шактарының хуваалдазы

Шупту – 68 шак, оон иштинде:

Чечен чогаалдарны номчуур болгаш сайгарарында – 58 шак.

Чогаал теориязында – 5 шак.

Класстан дашкаар номчулгага – 1 шак.

Чугаа сайзырадылгазында – 4 шак.

Доозукчунуң билиинге негелделер

Өөреникчи дараазында билиглерни болгаш чаңчылдарны чедип алыр:

- Тываның сураглыг чогаалчыларының чогаадыкчы ажыл-чорудулгазын билир;
- чогаалдың төөгүлүг өе-биле харылзаазын илередип шыдаар;
- авторнуң туружун тодарадып, чогаалчының стилиниң онзагайларын ылгап билир;
- литературлуг дылдың нормаларын, чугаа культуразын сагып, чечен чогаалды аянның номчуп, күүседип билир;
- чогаалдың идеялиг утказын, пафозун, чогаалчының делегей көрүүшкүнүн сайгарып билир;
- шиңгээдип алган литература-теориялыг билиглерин практика кырынга ажыглап шиңгээткен турар уjurлуг.

Өөреникчилер бижимел ажылдарны күүседип тура:

- сөзүглелдин планын, тезистерин тургузуп билир;
- чогаал дылының уран чурумалдыг аргаларын тодарадып билир;
- номчаан чогаалынга хамаарыштыр бодунуң бодалын уран чүүлдүн өске хевирлери-биле холбап, шүгүмчүлелдиг илередип билир;
- бот-тускайлаң номчаан чогаалдарынга хамаарыштыр үнелелдерни бижип билир;
- энциклопедиялыг, тайылбыр, литературлуг словарьларны ажыглап, католог-биле ажылдап, солун-сеткүүл, телевидение, Интернет четкизин ажыглап билир уjurлуг.

№	Темазы	Кич-ң хевири	Шагы	Шингээдип алыр кол билиглери	Онаалга	Үези	
						План	Факт
I-ги улдуң (16 шак)							
1	Тыва литератураның амгы үези	Чаа тема тайылбыры	1	Тыва литератураның үе-чадаларының база амгы үезиниң дугайында билиг.	Арын 3-6, номчуур		
2	С.С.Сүрүң-оол. Чогаадыкчы намдары	Чаа тема тайылбыры	1	Чогаалчының допчу намдарының дугайында беседаны чорудуп, илеткелдерни дыңнаар.	Чогаал теориязын катаптаар		
3	С.С.Сүрүң-оол. «Авазынга дангырак» деп тоожунуң композиция болгаш сюжеди	Чаа тема тайылбыры	1	Чогаалды номчуур, тема болгаш идеязын тодарадыр. Тургустунуп турар айтырыгларны амыдырал-биле холбаар.	Арын 8-60, номчуур.		
4	«Авазынга дангырак» деп тоожуда мөзу-шынар темазы.	Чугаа сайзырадылг азы	1	Тоожуда Монгуш Самбылович биле Чамбалдайнын омур-хевири. Арагалаашкынның ниитилелге хоралыын көргүскени.	Арын 23, айтырыгларга харыылаар.		
5	Чараш-оол биле Чечен-кыс – амыдыралдың чечектери.	Чугаа сайзырадылг азы	1	Чараш-оол биле Чечен-кыс – буянның, чаагай күзелдер-биле чалгынналган, келир үениң кижилери.	Арын 41, айтырыгларга харыылаар.		
6	Чогаадыг «Араганың кырынга чам үнер».	Чугаа сайзырадылг азы	1	Номчаан чогаалынга хамаарыштыр боттарының бодалдарын шын илередип билиринге чаңчыктырар.	Арын 61, тоожуга хамаарышкан ниити айтырыгларга харыылаар.		
7	С.С.Сүрүң-оол. «Авазынга дангырак» деп тоожунуң дылынын онзагайы.	Сайгарылга кичээл	1	Тоожунуң дылы, уран-чечен аргаларны ажыглааны.	Арын 61, айтырыг №4		
8	С.С.Сүрүң-оол «Ногаан ортулук» деп тоожунуң композиция болгаш сюжеди	Чаа тема тайылбыры	1	Чогаалды номчааш, тема болгаш идеязын тодарадыр.	Арын 61-80, номчуур.		
9	С.С.Сүрүң-оол. «Ногаан ортулук» деп тоожуда бойдус	Чугаа сайзырадылг	1	Бойдус камгалалының дугайында теманы тоожуда көдүргени. Экология дугайында	Арын 80, айтырыг №5		

	темазын чырытканы.	азы		тоожунуң маадырларының бодалдарының амгы амыдырал-биле тудуш холбаалыы.			
10	С.С.Сүрүң-оол. «Ногаан ортулуктун» уран-чечени.	Сайгарылга кичээл	1	Тоожунуң уран-чечени болгаш дылының аянныы, чигези, билдингири.	Арын 81, айтырыгларга харыылаар		
11	Р.Лудуп «Ийи чагаа»-идейлиг утказы	Сайгарылга кичээл	1	Тоожунуң тема болгаш идеязын тодарадыр. Аныяктарның овор-хевири.	«Авазынга дангырак» болгаш «Өске кадай» деп тоожуларны деңнээш, түңнел үндүрер.		
12	С.Сүрүң-оолдуң «Авазынга дангырак» болгаш «Ногаан ортулук» деп тоожуларынга түңнел-кичээл.	Түңнел кичээл	1	«Авазынга дангырак» болгаш «Өске кадай» деп тоожуларны деңнээш, түңнел үндүрер.	Чогаадыг бижииринге белеткенир.		
13	Ю.Ш.Күнзегеш. Чогаадыкчы намдары	Илеткел кичээл	1	Чогаалчының допчу намдары-биле таныжылга..	Аянныг номчулгага белеткенир.		
14	Ю.Ш.Күнзегештин лириказы	Чаа тема тайылбыры	1	Шүлүктөрни аянныг номчуур, тема болгаш идеязын тодарадып, утка-тургузуун сайгарар.	Айтырыгларга харыылаар.		
15	Ю.Ш.Күнзегештин бойдус темазынга бижиттинген шүлүүнүң онзагайы. «Хадыңчыгаш»	Сайгарылга кичээл	1	Шүлүктү аянныг номчуур, тема болгаш идеязын тодарадып, утка-тургузуун сайгарар, уран - чечен аргаларны тывар. Шүлүкте символдуг уран хевирни ажыглааны.	Арын 85, №2		
16	Чогаадыг-чурумал «Хадыңчыгаш»	Чугаа сайзырадылг азы	1	«Хадыңчыгаш» деп шүлүкке хамаарыштыр чурумал бижилгелиг чогаадыгны бижиир.	Бойдус темазынга бижиттинген чогаалдар номчуур.		
II-ги улдуң (16 шак)							
17	Ю.Ш.Күнзегеш «Шүлүкчүнүң орнукшулу ыржым, шириин» деп	Сайгарылга кичээл	1	Тываның улуг чогаалчызының өөреникчилери-биле аразында быжыг харылзаазының дугайында шүлүктү аянныг номчуур, утказын	Арын 86-89, №4,5		

	шүлүүндө улуг чогаалчыга хүндүткелди көргүскени			сайгарар. Улуг чогаалчыларга хүндүткелди оттуар.			
18	Ю.Ш.Күнзегеш «Куда». Шүлүглелдин тургузуу	Чаа тема тайылбыры	1	Шүлүглелди аянынг номчуур. Тема болгаш идеязын тодарадып, композициязын сайгарар. Дылының онзагайы.	Арын 90-118. Арын 101, айтырыг №3		
19	Ю.Ш.Күнзегеш «Куда» деп шүлүглелде эрги болгаш амгы Тывада куда езулалы.	Сайгарылга кичээл	1	Тыва улустун кудалаашкын езулалы. Шүлүглелде тыва езу-чаңчылдар.	Арын 118, айтырыглар болгаш онаалгалар.		
20	Ш.Д.Куулар «Баглааш». Баглааш – чурумалдыг символ.	Сайгарылга кичээл	1	Чогаалчының допчу намдарын уругларга таныштырар. Романны номчуур, сюжедин сайгарар.	Арын 119-125. Номчуур.		
21	Чогаадыг «Баглааш-ыдыктыг эдилел»	Хыналда кичээл	1	Улустун аас чогаалының бир хевири маадырлыг тоолдарда баглаашты көргүскени.	Тоожуну номчуур		
22	Чурумалдыг символ	Чаа тема тайылбыры	1	Символ деп терминнің утказы. Символ омур-хевирлерни тывар.	Арын 126, №1		
23	О.О. Сувакпит «Даг Алтайы» деп шүлүкте акы-дунмалышкы чоннарның аразында найырал	Сайгарылга кичээл	1	Чогаалчының намдарынын дугайында сактыышкын-беседа. Акы-дунма чоннарның аразында найырал.	Уран - чечен аргаларны ажыгавышаан суурунун пейзаж чурумалын бижиир.		
24	О.О. Сувакпиттин дайын темазынга бижиттинген чогаалы «Бүрзеккей дугайында баллада»	Чаа тема тайылбыры	1	Тыва литературада Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарын чырыткан чогаалдар. Патриотчу чорукка кижизидер.	Чогаадыг «Тыва эки турачылар»		
25	О.О. Сувакпит «Аревэчи» аныяктарның омур-хевири	Чаа тема тайылбыры	1	Шүлүктээн тоожуну номчааш, тема болгаш идеязын сайгарар, уран-чечен аргаларны тывар. Маадырларның тура-соруунуң быжыы.	Арын 130-142, номчуур. №4.		
26	«Аревэчининг» уран-чечени.	Сайгарылга кичээл	1	«Аревэчининг» уран-чечени, шүлүк тургузуу, дылы. Шүлүглелдин амгы салгалдарга ужур-дузалыы.	Арын 152, айтырыгларга харыылаар.		

27	К.К.Кудажы Чогаадыкчы намдары	Чаа тема тайылбыры	1	Чогаалчының намдары-биле таныжылга. Дарлакчыларга удур чоннуң соксаал чок демисели – романның өзек темазы.	Арын 153, номчуур.		
28	К.К.Кудажы «Уйгу чок Улуг-Хем» деп чогаалда ада кижиниң овор-хевири. Кара том	Чаа тема тайылбыры	1	Романның композициязы. Сүлдемниң овор-хевири база мөзү-шынары.	Арын 153-193, эдерти чугаалаарыңга белеткенир.		
29	«Уйгу чок Улуг-Хемниң» кол маадырларының овор-хевири, мөзү-шынары	Сайгарылга кичээл	1	Үлегерлээн маадырлар дугайында (прототип).	Кол маадырларның иштики овор-хевирлерин сайгарар.		
30	К.К.Кудажы «Уйгу чок Улуг-Хем». Тывага өөскээн хувискаал. Кызыл том	Чаа тема тайылбыры	1	Кызыл томнуң өзек темазын тодарадыр.	Арын 229, айтырыгларга харыылаар.		
31	«Уйгу чок Улуг-Хемде» найырал темазы	Чаа тема тайылбыры	1	Буян биле Чудурукпайның база орус хөлечиктерниң аразында найырал.	Чогаадыг «Уйгу чок Улуг-Хем» деп романда найырал темазы		
32	«Уйгу чок Улуг-Хем» деп романда революция темазын чырытканы.	Сайгарылга кичээл	1	Тывага хувискаал тиилээн соонда улустун төөгүзүңге, амыдыралыңга өскерлишкиннер, кижилерниң чаа ажил-херектерже чүткүлү. Романның дылында төөгүлүг үениң көстүүшкүннери.	Чогаадыг «Тыва литературада революция темазын чырыткан чогаалдар»		
III-кү улдун (20 шак)							
33	«Уйгу чок Улуг-Хем» деп романның сюжеди.	Сайгарылга кичээл	1	Романның сюжедин сайгарар, төөгүлүг болушкуннар дугайында беседаны чорудар. Романда орус-тыва чоннарның найыралы.	Мөңгүн, алдын томнарны номчуур.		
34	Тыва литературада төөгү-революстуг тема.	Сайгарылга кичээл	1	Төөгү-революстуг темага бижиттинген чогаалдар.	Төөгү-революстуг темага бижиттинген		

					чогаалдар номчуур.		
35	К.К.Кудажы «Долуманың хуулгаазыны». Кол маадырның тура-соруктуу	Чаа тема тайылбыры	1	Шиини рольдап номчуур. Чогаалдың утказын, маадырларның мөзүлерин сайгарар. Херээжен кижиге шупту ажилдарга база техникага ажилдап шыдаар дээрзин амыдырал-биле холбап, бадыткаар.	Арын 229-260, №3		
36	«Долуманың хуулгаазыны» деп шииде удурланышкак маадырлар.	Сайгарылга кичээл	1	Чөрүлдээниң үнүп келген чылдагааны.	Арын 243, айтырыг №2		
37	Чогаадыг «Кандыг –даа мергежил ажыктыг»	Хыналда кичээл	1	«Кандыг –даа мергежил ажыктыг» деп чүүлдү бадыткаар.	Чогаадыг «Мээн шилип алыксаар мергежил»		
38	Шииниң уран-тургузуу.	Сайгарылга кичээл	1	Шииниң уран-тургузуун база дылының онзагайын сайгарып көөр.	Арын 260, айтырыгларга харыылаар.		
39	Комедия – шииниң чогаалының хевири.	Чаа тема тайылбыры	1	Комедия – шииниң чогаалының бир чаа хевири, ооң тыва литературага тывылганы болгаш хөгжүлдеси.	Арын 261, №2		
40	Харылзаалыг чугаа «Кижиниң омур-хевири»	Чугаа сайзырадылг азы	1	Бодунуң болгаш өскелерниң омур-хевириде чедер болгаш четпес талаларын ылгап билири	Чогаадыг бижиир «Мен кандыг кижиге мен?»		
41	С.В.Козлова «Чаражын аар». Ие кижиниң омуру	Сайгарылга кичээл	1	Чогаалчынын допчу намдары. Шүлүктү аянныг номчааш, уран-чечен аргаларны тывар. Херээжен кижиниң бүдүрүп турар үүлеси.	Арын 263, № 5-7.		
42	С.Козлованын очулдуртунган чогаалдары	Сайгарылга кичээл	1	С.Козлованын очулдуртунган чогаалдары-биле таныжылга.	С.Козлованын чогаалдарын номчуур.		
43	А.Даржайның чогаалдарында ава тематиказы	Практиктиг кичээл	1	А. Даржайның чогаадыкчы ажил-чорудулгазы.	А. Даржайның ава дугайында шүлүктөрүн болгаш чогаалдарын		

					номчуур.		
44	С. Козлова «Сыра». Шулулгелдин т өөгү-биле холбаазы.	Чаа тема тайылбыры	1	Шулулгелди номчааш, төөгү, амыдырал болгаш литература-биле холбаар.	Чогаадыг «Хам кижидугайында мээн бодалым»		
45	Хамнар болгаш ламалар дугайында тоолчургу чугаалар (немелде нмочулга)	Сайгарылга кичээл	1	Хамнар болгаш ламалар дугайында тоолчургу чугааларны номчуур.	Арын 283, айтырылгарга харыылаар.		
46	Очулгалар болгаш очулдурукчулар.	Сайгарылга кичээл	1	Уран очулганың баштайгылары болур чогаалчылар-биле таныштырар. Очулга ажылының ужур-дузанын билиндирер.	Тыва дыл кырынче үлегер домактарны очулдуурар.		
47	Кл.д.н. «Евгений Онегин» С.Б.Пюрбюнүн очулгазы-биле	Сайгарылга кичээл	1	Тыва дыл кырынче очулдуртунган шүлүглелди номчуур, деңнелге ажылын чорудар.	Очулдуртунган чогаалдарны деңнээр.		
48	Е.Т.Танова. Чогаадыкчы намдары	Сайгарылга кичээл	1	Чогаалчының допчу намдары-биле таныжылга. Уругларга чогаалдары.	Шүлүктөрин номчуур.		
49	Е.Т.Танованың шүлүктөри.	Сайгарылга кичээл	1	Е. Танованың шүлүктөрүндө хамааты тура-сорукту, кижинин амыдыралына ханы ынакшылды, бойдушту көрүп, дыңнап, ооң-биле сүмележип билерин көргүскени.	Арын 284, №1		
50	Харылзаалыг чугаа «Шүлүк чогаалының сагыш-сеткилге дээшти»	Чугаа сайзырадылг азы	1		Өөрөнгө чогаалдарын катаптаар		
51	Чогаадыг «Шүлүк чогаалына мээң хамаарылгам»	Хыналда кичээл	1	Номчаан шүлүктөригге хамаарыштыр боттарының бодалдарын илередип билеринге чаңыктырар.	Өөрөнгө чүүлдерин катаптаар.		
52	Е. Танова «Самынаның сынын тепкеш» баллада	Чаа тема тайылбыры	1	Ада - өгбелеринин арттырып берген каас-чараш өнчү-байлаан үнелеп чоруурунга кижизидер.	Арын 287, №6		
IV-кү үлдүн (16 шаг)							
53	Е.Танова «Төрөл-дөзүм». Шүлүктүн кижизидикчи салдары.	Чаа тема тайылбыры	1	Шүлүктү аянынг номчааш, утка-тургузуун сайгарар.	Алдан-маадырлар дугайында илеткел белеткээр.		

54	Е. Танова «Арбас-Ойну мунувуткаш». Төөгүгө дүүшкээ	Чаа тема тайылбыры	1	Шүлүглелдин төөгүнүн шынынга дүүшкээ база алдан-маадырларның демиселчи ажыл-херээ.	Чогаадыг «Төрел-дөзүм»		
55	ЧС. «Төрел-дөзүм дугайында чүнү билир мен?»	Чугаа сайзырадылг азы	1	Төрел-дөзүнүн дугайында чогаадыгны бижиир.	Илеткел белеткээр		
56	А.А.Даржай Чогаадыкчы намдары.	Сайгарылга кичээл	1	Чогаалчының допчу намдары-биле таныштырар. Төрээн черниң ээзи, чонунуң оглу кижиниң угаан-сарыылдыын, ханы ыдыктыг сеткилдерин «Тыва дылым», «Өглеривис ак-көк ыжы» деп чогаалдарда илереткени.	Шүлүктөрни темазының аайы-биле аңгылаар.		
57	А.А.Даржай «Хемнер бирде сыыгай-даа бээр, дажый-даа бээр»	Сайгарылга кичээл	1	Шүлүктү аянынг номчааш, утка-тургузуун сайгарар.	Шүлүктү доктаадыр.		
58	А.А.Даржай «Игил ызы». Игилчинин сагыш-сеткили.	Чаа тема тайылбыры	1	Шүлүглелди номчааш, ниити аянын илередир. Чогаалдың мораль болгаш төөгү-биле сырый харылзаазы.	Арын 289, айтырылгарга харыылаар.		
59	А.Даржай «Изиг хүннер» деп чогаалдың кижизидикчи салдары (немелде номчулга)	Чаа тема тайылбыры	1	Чогаалды номчуур, утка-тургузуун сайгарар. Чечен чугаада ие кижиниң омур-хевири.	Чогаадыг бижииринге белеткенир.		
60	ЧС. «Бодумну келир үеде кандыг кылдыр көрүп турар мен?»	Чугаа сайзырадылг азы	1	Боттарынын бодалдарын шын илередип билиринге чанчыктырар. Кандыг-даа мергежил ажыктыг деп чуулду уругларга билиндирер.	Хыналда ажылга белеткенир.		
61	ЧТ. Тыва литература критиказының дугайында билиг	Чаа тема тайылбыры	1	Критика болгаш критиктер дугайында билиг.	Тыва литератураның критиктеринин дугайында материалдар чыыр.		
62	А.Пальмбах. Тыва чогаал эртеминиң болгаш критиказының допчу төөгүзү.	Практиктиг кичээл	1	Чогаал критиказы деп чүл? Тыва арат республикага база Совет Тывага чогаал эртеми болгаш критика	Тыва литературадан номчуур.		

63	Номчаан чогаалдарында болгаш чогаал теориясында хыналда тест	Хыналда кичээл	1	Чогаал теориясында база номчаан чогаалдарында хамаарыштыр алган билиглерин хынаар.	Өөрөнгө чүүлдерин катаптаар.		
64	Частырыглар-биле ажыл	Сайгарылга кичээл	1	Хыналда ажыл үзүндө кылган частырыгларын сайгарар.	Чогаал теориясын катаптаар.		
65	М. Өлчөй-оол «Хөөрээриниң чугаалары»	Чаа тема тайылбыры	1	Өөрлөш чогаалдарда тыва улустуң аңчы, малчын дуржулгазын чечен чуруп көргүскени. Хөөрээр – чонунга төлөптүг кижини. Чогаалдың уран-чечени болгаш дылының байы.	Чогаалды «Шынаппайның чугаалары»- биле деннээр.		
66	«Тыва литератураның ужурудузу»-сайгарылга кичээл	Сайгарылга кичээл	1	Номчаан чогаалдарында хамаарыштыр боттарының бодалдарын илередип билиринге чаңчыктырар.	Чогаалды бижиринге белеткенир.		
67	Чыл дургузунда өөрөнгө чүүлдерин катаптаары	Катаптаашкын кичээл	1	Чыл дургузунда өөрөнгө темаларын катаптап, чогаалды бижиринге белеткенир.	Чогаалды бижиринге белеткенир.		
68	Түңнел кичээл	Түңнел кичээл	1	Чыл дургузунда өөрөнгө темаларын түңнөп чугаалажыр.	Тыва чогаалдарны чай дургузунда номчуур		

АЖЫГЛААН ЛИТЕРАТУРА

Чаңгыс авторлуг номнар

Арапчор А.Д. Тыва улустуң мифтери болгаш тоолчургу чугаалары. Кызыл: ТНУЧ, 2010. – 81 ар.

Аранчын Ю.Л. Тыва улустуң маадырлыг оруу. Кызыл: ТНУЧ, 2011. – 208 ар.

Дарбаа Ю.К. Тыва дугайында 99 айтырыгга харыылар. Абакан: Журналист. 2010. – 154 ар.

Калзан А.К. Өзүлдениң демдектери. Кызыл: ТывНУЧ, 1991. – 137 ар.

Калзан А.К. Тыва литература. 8-10 класс. Кызыл: ТывНУЧ, 1987. – 150 ар.

Кенин-Лопсан М.Б. Танаа-Херел. Кызыл: ТывНУЧ, 2007. – 112 ар.

Курбатский Г.Н. Тувинцы в своем фольклоре. Кызыл: ТКУ, 2001. – 235 стр.

Кунзегеш Ю.Ш. Тыва кожамыктар. Кызыл: Рестипография, 2005. – 189 ар.

Монгуш М.В. Тувинцы Монголии и Китая. Новосибирск, 2002. – 98 ар.

Орус-оол С.М. Дүрген-чугаалар. Кызыл: ТНУЧ, 1994. - 61 ар.

Ойдан-оол А.К. Тыва литература талазы-биле эртем-методиктиг статьялар чыындзы. I, II кезээ. Кызыл: НШХИ, 2010. – 49 ар.

Самдан З.Б. Тыва чогаалдың кокпалары-биле. Кызыл: Рестипография, 2005. – 151 ар.

Сүндүп Д.Ч. Тыва улустуң аас чогаалын школаларга өөредириниң методиказы. Кызыл: ТывНУЧ, 1992. – 125 ар.

Танова Е.Т. Иениң салым-хуузу. Кызыл: ТывНУЧ. – 68 ар.

Танова Е.Т. Чогаадыкчы орук-чол. Кызыл: ТывНУЧ, 2013. – 121 ар.

Хертек Т. Вера Байлак – амгы үениң маадыры. ТНУЧ, 2010. – 65 ар.

Чүлдүм Ч. Улусчу педагогикага ажыглаар чамдык сөстөрнүң, ужурларның чижек тайылбыры. Кызыл: ТывНУЧ, 1999. – 62 ар.

Ийи болгаш оон хөй авторлуг номнар

Бавуу-Сюрюн М.В., Доржу К.Б. Эртем бижиктери. Кызыл: ТКУ, 2006. – 156 ар.

Орус-оол С.М. Чакар Р.С. Матпаадыр. Кызыл: ТывНУЧ, 1991. – 256 ар.

Салчак В.С., Монгуш Б, Баярсайхал. Тываларның аңныыр ажылының дугайында медээлери. Кызыл: ТывНУЧ, 2010. – 81 ар.

Словарьлар:

Делгер-оол А.К. Дирчин Б.Д. Тыва дылдың тайылбырлыг словары. Том I (А-Й)

Новосибирск: Наука, 2003. – 795 ар.

Делгер-оол А.К. Дирчин Б.Д. Тыва дылдың тайылбырлыг словары. Том II (К-С).

Новосибирск: Наука, 2011. – 796 ар.

Комбу С.С. Тувинская литература. Словарь. Новосибирск: Наука, 2012. – 353 стр.

Ол ышкаш:

- тыва тоолдарга үндезилээн мультфильмнер бижиткен дискилер;
- тыва чогаалчыларның хөрөк чуруктары;
- чогаалчыларның чогаалдарына чураан иллюстрациялар, чуруктар;
- уругларның билиин хынаарына белеткээн тест ажылдар.

Интернет курлавыры:

www.tuva.asia

www.tuvaonline.ru

tigi.tuva.ru

uryanhayn.com

museum.tuva.ru

tuvacheleesh.ru

tuvadyl.ru

tosertine.tuva.ru